

BALÁZS-ARTH VALÉRIA

ALAKÍTHATJA-E KEDVE SZERINT A BIBLIOGRÁFUS A BIBLIOGRÁFIÁT?

MÁK FERENC: *A mártírok EMLÉKE – AZ 1944–1945-ÖS
DÉLVIDÉKI PARTIZÁNVÉRENGZÉS IRODALMÁNAK BIBLIOGRÁFIÁJA*

2024 novemberében mutatta be Mák Ferenc *A mártírok emléke – Az 1944–1945-ös délvidéki partizánvérengzés irodalmának bibliográfiáját a Nyolcvan éve történtek a magyar ellenes (sic!) atrocitások. A történelmi megbékélés egy évtizede* címmel a Vajdasági Magyar Helytörténeti Társaság szervezésében Szabadkán megtartott konferencián.

A Vajdasági Magyar Művelődési Intézet kiadásában megjelent 158 oldalas bibliográfia hiánypótló, fontos könyv. A 2188 bibliográfiai tételt tartalmazó könyv a Szerbiában, Magyarországon, Horvátországban megjelent, az 1944–1945-ös délvidéki partizánvérengzéssel kapcsolatos könyveket, lapok (napi- és heti, helyi, vallási lapok, néhány esetben szerb, illetve horvát nyelvű lapok) a témával kapcsolatos cikkeit veszi számba, valamint az internetes hírportálok közül elsősorban a *Vajdaság MA*-t, de egy-egy bibliográfiai tételnél előfordul lap vagy könyv az Amerikai Egyesült Államokból, Ausztráliából, Münchenből vagy Cetinjéből (Montenegró), és természetesen néhány már megszűnt lappal is találkozhatunk.

Amikor még Szabadkán éltem, a családommal együtt én is olvastam Matuska Márton *Negyvenöt nap negyvenégyben* címmel a *Magyar Szó* napilapban folytatásokban közölt tárcáját, majd az ennek alapján készült könyvet, *A megtorlás napjait* (Újvidék, 1991). A Délvidéken történt, elsősorban magyarok (de kisebb mértékben más nemzetiségűek) ellen irányuló véres események – népiirtás – akkor még nem kerültek be a köztudatba, csak az érintettek, a túlélő szemtanúk tudtak róla, akik hallgattak. Cseres Tibor könyve, a *Vérbosszú Bácskában* is ugyanabban az évben jelent meg.

1996-tól a *Révai Új Lexikona* szócikkírójaként, majd a következő kötetnél már délvidéki szakszerkesztőként dolgoztam. A 2000-ben megjelent 5.

(Cza–D) kötetnél javasoltam a főszerkesztőnek, Kollega Tarsoly Istvánnak (aki akkor azon kevesek közé tartozott, akik tudtak erről), hogy kellene erről egy szócikk. Rám bízta, én felkerestem Matuska Mártont, megbeszéltük, és ő kb. három és fél hasábon kiválóan megírta a délvidéki atrocitások szócikkét. Azóta egyre többet foglalkoztam ezzel, nemcsak lexikonszerkesztőként, hanem időközben a Cseresnyésné Kiss Magdolna által megalapított Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944–45 Alapítvány szakértői testületének tagjaként is.

Mák Ferenczel egyetemista korunk óta ismerjük egymást és egymás pályáját, munkáit. Ezért döbbsentem meg, hogy a most megjelent bibliográfiájában Botlik József: *Eltitkolt népiártás a Délvidéken* című, 513 oldalas összefoglaló könyve mindössze négy fél sort érdemelt ki! Ugyanannyit, mint egy a témával kapcsolatos újsághír (pl. *Ismeretlen: Sírszentelést és koszorúzást tartottak vasárnap a temerini Nyugati temető tömegsírijánál* [fénykép] = Magyar Szó, 1991. október 31. 7. p.).

A szerző, Botlik József dr. történész (ny. egyetemi docens, PPKÉ) részletesen, ebben a könyvben újabb dokumentumokat felhasználva ír a valamikori Jugoszlávia minden magyarlakta (a Vajdaságon kívül a most horvátországi és szlovéniai) területén elkövetett népiártásról, majd a kronológiai történeti rész után az ezt követő, ehhez kapcsolódó aktuális eseményekről is (pl. *Az újvidéki Ankébizottság és a Magyar–Szerb Akadémiai Vegyes Bizottság tevékenysége* 283–318. o., *A kollektív bűnösség, a restitúciós törvény, rehabilitáció és kárpótlás* 319–330. o., *A megemlékezések története* 331–344. o., *Vértanúság és történetírás* (345–361. o.).

Ezek csak kiragadott címek, de igazán meglepő, hogy miért épp a legutóbb megjelent összefoglaló munka nem került be, sem a tartalom, sem a szerkesztők neve (Dr. Balázs-Arth Valéria, Cseresnyésné Kiss Magdolna), pedig nem kevés szerkesztői munkát igényelt a 959 lábjegyzetet, terjedelmes bibliográfiát, továbbá az eddigi kiadványok egyikében sem található, mintegy száz oldalas név- és helymutatót, *A magyarok elleni erőszak, a „likvidálások” ismert helyszínei*-t és a még napjainkban is ismert magyar tömegsírokat is tartalmazó összefoglaló kiadvány.

Sajnos ugyanez elmondható Botlik József másik, 810 oldalas, hiánypótló munkájáról, a *Nemzetünket szolgálták. A visszacsatolt területek felsőházi és képviselőházi tagjai a Magyar Országgyűlésben, (1938–1944)* című könyvéről is, amelyet szintén a budapesti Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944–45 Alapítvány adott ki. A kötet összesen 226 életrajzot tartalmaz. Két évtizedig tartó idegen uralom után, 1938 és 1941 között a Felvidék,

Kárpátalja, Észak-Erdély és a Székelyföld, továbbá a Délvidék újra egyesült a megcsonkított Magyar Királysággal. A hazatért területek képviselőit az államfő, Horthy Miklós kormányzó 1943-ig összesen 101 tagot nevezett ki az országgyűlés Felsőházába. Eközben a mindenkori miniszterelnökök a fenti négy országrészről összesen 125 személyiséget hívtak be a Képviselőházba.

A monográfia bevezető fejezetei: *Hatszor tört szét a trianoni bilincs* (1921–1941). Elsőként: a *soproni népszavazás* (1921. december 14–16.); másodsor: *hazatértek a Pinka-völgyi falvak* (1922. július–1923. január); harmadszor: *Felvidék. Az első bécsi döntés*: 1938. november 2.; negyedszer: *Kárpátalja. Visszavétele*: 1939. március 14–17.; ötödször: *Észak-Erdély és a Székelyföld. A második bécsi döntés*: 1940. augusztus 30.; hatodszor: *Délvidék. Birtokbavétele*: 1941. április 11–13.; *Országgyűlési és kormányzati változások* (1942–1945); *A Magyar Országgyűlés és a kormány Sopronban* 1944. december 7.–1945. március 28.; *A debreceni Ideiglenes Nemzetgyűlés* 1944. december 21.; *Az altöttingi [magyar emigráns képviselők] országgyűlés* 1947. augusztus 20. [Bajorország].

A felsőházi tagok és a képviselők életrajzát *Tudástár* zárja, a további fejezetekkel. *Felvidék*: Magyarok az önálló Szlovák Államban 1939–1944., A kassai kormányprogram: 1945. április 5. – A Beneš-dekrétumok; *Kárpátalja*: Kárpátalja szovjet megszállása és a magyarság deportálása 1944. október–november, Törekvések szovjet „Nagy-Kárpátalja” létrehozására 1944–1945-ben; *Észak-Erdély*: A magyarság pokoljárása 1944 őszén., Az erdélyi magyarság üldözése, vagyonfosztása – népbírósági perek Kolozsváron 1945–1949; *Felvidéki és erdélyi képviselők zsidómentései* 1944 nyarán; *Délvidék*: Tito marsall partizánosztagainak magyar népirtása 1944. október – 1945. október, A megtorlás 45 napja 1944-ben: október második fele – november, Délvidéken 220 koncentrációs-, halál- és kényszermunkatábor működött 1944. október – 1948. március, Bácska, Nyugat-Bánság (Bánát), Drávaszög, Szlavónia, Muraköz, Muravidék / Szlovénia.; *Forrástár* (Levéltári források és bibliográfia). Rengeteg munka van egy ilyen könyv megírásában és kiadásában; a kötet szerkesztői (Cseresnyésné Kiss Magdolna és Kollega Tarsoly István) szintén mostoha sorsra jutottak: ők is kimaradtak a bibliográfiai tételből. Miként az előszó írója, Szakály Sándor is.

Ez azért is elgondolkodtató, mert ugyan Mák Ferenc mindkét említett könyvet a *Monografikus kiadványok* közé sorolta – jogosan –, ehhez képest viszont a szerzőn és címen kívül semmit sem tud meg róluk az olvasó. A bibliográfiában szerepel egy harmadik könyv is 2017-ből, amelynek szerkesztői Botlik József

és Cseresnyésné Kiss Magdolna: *A Kárpát-medence elveszített területeiről (Kárpátalja, Erdély, Felvidék és Délvidék) szovjet típusú táborokba hurcoltak kálváriája*. Konferenciakötet. Budapest: Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944–45 Alapítvány, 120 o., amelynél minden adat ott van, és még a tartalom is. Ez így jó is, de akkor a másik kettőnél miért nincs?

Minden könyv fontos, de a *Nemzetüket szolgálták* valóban nagy munka, az *Eltitkolt népirtás a Délvidéken* pedig az eddigi legteljesebb összefoglalása az 1944–45-ös délvidéki magyarirtásnak, és aki kézbe veszi, rákereshet településekre, személyekre, ilyen könyv ezen a területen még nem jelent meg. Miért kapott éppen ez a két könyv mindössze négy fél sort? Aki csak ezt a bibliográfiát látja, biztosan nem keresi ezeket a könyveket, hiszen az előzőekben leírtakat nem tudhatja.

„Ha írásait veszem számba, akkor az átgondoltság, a rendszerben gondolkodás, a különös pontosság, a gondosság jut eszembe” – írta Mák Ferencről Mihályi Katalin (Mihályi Katalin: *Közérdeklődésre számot tartó kutatások, értékeremtés. Gyönyörű, hagyományokban, szellemi értékeiben felettébb gazdag a mi szülőföldünk – valjha a Magyar Életfa díjjal kitüntetett dr. Mák Ferenc*. Magyar Szó, 2025. február 1.).

Eddig én is ezt gondoltam Mák Ferencről, de most már azt is szeretném tudni, mi alapján dönt a szerző – a bibliográfus –, mikor írja be a szerkesztőt vagy szerkesztőket, vagy mikor írja be a könyv tartalmát és mikor nem. Az egyik könyvnek beírjuk a szerkesztőjét, a másik könyvnek is van, de nem írjuk be, miért? Az egyiknél kell a tartalom is, a másik nagyon fontos könyvnél miért nem kell? Ha pedig valamiben nem biztos, vagy kérdése van, akkor felhívja a szerzőt és a szerkesztőket, akiket évtizedek óta ismer, állandó kapcsolatban van velük, ott volt az *Eltitkolt népirtás a Délvidéken* első könyvbemutatóján, kapott is könyvet a kiadótól.

Mindezek ellenére úgy tűnik, a szerző is inkább követi azt a sajátos, már lassan meghonosodni látszó délvidéki gyakorlatot, hogy ha valami kifogása van a szerző, szerkesztő ellen, akkor teljesen mindegy, hogy milyen könyvet írt vagy szerkesztett, a nevét kihagyják, mintha nem is létezne. A bibliográfia – tudtommal – nagyon kötött műfaj: tartalmaznia kell a könyv szerzőjét, a címét, ha van szerkesztője, akkor a szerkesztő vagy szerkesztők nevét, a kiadót, a kiadás helyét és idejét. Mindezeknek a könyvben szereplő adatoknak a bibliográfiában is ott a helye, és a könyv bármilyen említésekor is oda kell írni. Ezt, azt hiszem, az Újvidéki Egyetem Magyar Tanszékén kiváló tanárokkal működő könyvtárszakon (is) végzett Mák Ferencnek is tudnia kell.